

*Котова В. В.,**ад'юнкт**Донецького юридичного інституту МВС України*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ

Анотація. В статті розглянуто нормативно-правові акти щодо забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи.

Ключові слова: забезпечення безпеки, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, особа, що виконує спеціальне завдання.

Постановка проблеми. 15 листопада 2000 р. Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН була прийнята Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності. В ст. 24 цієї Конвенції проголошено захист свідків, тобто кожна держава-учасниця вживає у межах своїх можливостей належних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту від імовірної помсти або залякування щодо свідків, які беруть участь у кримінальному провадженні та дають свідчення у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією, і, у відповідних випадках, щодо їхніх родичів та інших близьких їм осіб [1].

12 грудня 2000 р. на політичній конференції у м. Палермо (Італія) Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності було підписано від імені України. Питання забезпечення особистої безпеки осіб, у тому числі осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи, є одним із найголовніших, у тому числі щодо виконання всіх умов та стандартів проголошених міжнародним товариством. Тотожність українського законодавства до міжнародних документів є необхідною. Однак питання нормативно-правового регулювання забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання, потребує удосконалення.

Мета статті. Метою статті є дослідження нормативно-правового регулювання при забезпеченні безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи, та відповідність його сучасним умовам. Спираючись на аналіз діючого законодавства, завданнями дослідження є визначення місця особи, яка виконує спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи, у нормативно-правовому регулюванні забезпечення безпеки. Також завданням є визначення особливостей застосування нормативно-правового забезпечення безпеки та висвітлення шляхів, пропозицій по його вдосконаленню.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Питання правового регулювання захисту осіб, які є учасниками оперативного-розшукової діяльності, розглядалися в роботах відомих вітчизня-

них учених: К. В. Антонова, О. М. Бандурки, Б. І. Бараненка, В. П. Багатирьова, О. Ф. Возного, О. А. Гапона, В. В. Голубця, О. М. Джужі, О. Ф. Долженкова, В. М. Євдокимова, В. П. Захарова, Т. В. Куровської, І. П. Козаченка, Я. Ю. Кондратьєва, М. В. Корнієнка, В. І. Лебеденка, Д. Й. Никифорчука, В. В. Матвійчука, К. І. Ольшевського, І. І. Приполова, Е. В. Рижкова, Я. І. Слободяна, В. В. Смірського та інших. Однак такі дослідження не мали комплексного характеру, нормативно-правове регулювання забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання, потребує систематизації.

Виклад основного матеріалу. 23 грудня 1993 року для урегулювання питання забезпечення безпеки осіб було ухвалено Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», в п. «а» ст. 2 цього Закону зазначено, що при наявності відповідних підстав, право на забезпечення безпеки має особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень [2]. У зв'язку з тим, що виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи можливо вважати за сприяння виявленню, попередженню, припиненню та розкриттю кримінального правопорушення, то з цього можливо зробити висновок, що особа, яка виконує спеціальне завдання, підпадає під дію п. «а» ст. 2 Закону.

Для приведення у відповідність на момент прийняття цього Закону, КПК України 1960 року був доповнений відповідними статтями, які регламентували питання забезпечення безпеки осіб, які брали участь у кримінальному судочинстві, а саме: були визначені підстави для застосування заходів забезпечення безпеки, коло осіб, які мають право на забезпечення безпеки, їх права і обов'язки, порядок застосування заходів безпеки та їх скасування, а також порядок оскарження рішення про відмову в застосуванні заходів безпеки, або у їх відміні [3]. До кола осіб, які мають право на забезпечення безпеки теж входила особа, яка заявила до правоохоронного органу про злочин або в іншій формі брала участь у виявленні, запобіганні, припиненні і розкритті злочину чи сприяла цьому.

24 липня 1996 року затверджено наказ Міністра внутрішніх справ України № 523 «Про затвердження Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами,

які беруть участь у кримінальному судочинстві». Згідно наказу це Положення розроблене відповідно до Законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» і поширюється на працівників суду і правоохоронних органів, їх близьких родичів, а також на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [4]. В положенні визначено порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та спеціальних засобів індивідуального захисту, що видаються органами внутрішніх справ особам, відносно яких здійснюються заходи безпеки.

У п. 1.3 Положення відмічається, що особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, згідно з Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», видаються тільки спеціальні засоби індивідуального захисту. Кожній такій особі може видаватися один газовий пістолет (револьвер) та комплект патронів до нього, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії. Застосовувати спеціальні засоби індивідуального захисту, згідно до п. 4.2 Положення, особи, які беруть участь у кримінальному судочинстві, можуть відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 року № 706 «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку, зберігання і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівною дії».

26 лютого 1998 року наказом Міністра внутрішніх справ № 130 затверджено «Порядок супроводження осіб, взятих під державний захист, під час забезпечення заходів особистої охорони» [5]. В цьому порядку визначено, що забезпечення особистої охорони осіб, взятих під державний захист, може бути: таємним – коли працівники спеціальних підрозділів міліції забезпечують ці заходи в цивільному одязі, а задіяний автотранспорт використовується без передбачених розпізнавальних знаків та спеціальних пристроїв; нетаємним – коли працівники спецпідрозділів здійснюють заходи в форменому одязі, а задіяний автотранспорт використовується з розпізнавальними знаками та спеціальними пристроями. Також визначено основні правила, алгоритми та схеми дій працівників спеціальних підрозділів міліції при супроводженні осіб, взятих під державний захист під час забезпечення заходів особистої охорони.

Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 4 квітня 2005 року № 61 затверджено «Інструкцію про порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби», в якій проголошено, що підставою для застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю і здоров'ю [6].

У Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначено порядок виконання особою спеціального завдання та заходи, які виконує ця особа при боротьбі з організованою злочинністю, при цьому згідно до ст. 13, 14 даного закону спеціальне завдання можуть виконувати штатні та нештатні

негласні співробітники, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання, або учасники організованих злочинних угруповань [7].

Питання забезпечення безпеки висвітлено також у ст. 13 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», де зазначено, що особа, яку залучають до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави [8]. Тертишник В.М. визначає забезпечення державою безпеки учасників кримінального процесу як здійснення правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла, майна, честі та гідності цих осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного здійснення правосуддя [9, с. 211].

20 листопада 2012 року Верховна Рада України ухвалила Кримінальний процесуальний кодекс України, одним із положень якого є проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації [10]. У цьому положенні зазначено, що під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, яка на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування. Також згідно до ст. 275 КПК України під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами.

При застосуванні вищевказаних нормативно-правових актів існують деякі проблеми. Не зважаючи на те, що норми Конституції є нормами прямої дії, велике значення має створення ефективного та дієвого механізму гарантування та захисту проголошених прав людини. У ст. 3 Конституції України закріплено положення про те, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [11, ст. 3]. При виконанні спеціальних завдань особи, які їх виконують, можуть підвергатися небезпеці, яка пов'язана із загрозою їх життю і здоров'ю, та у Кримінальному процесуальному кодексі України питанню захисту зазначених осіб не призначено ніякої уваги, тобто процесуальна процедура механізму забезпечення безпеки осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві не закріплена. Для того щоб реалізувати процесуальну процедуру забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання, треба вивчити чимало законів та підзаконних актів.

З цього питання В.В. Смірський зазначає, що у період реформування системи правоохоронних органів актуальним постає питання систематизації нормативної бази, приведення її у відповідність до сучасних умов. Викликає стурбованість той факт, що на практиці ці нормативні документи використовуються не в повному обсязі. В існуванні такого стану справ є декілька причин (зацікавленість керівників; необізнаність громадян у своїх правах і гарантіях; відсутність механізму захисту соціальних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві України тощо). Це тим більш уявляється необхідним у

зв'язку з тим, що нормативно-правове забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві України, складається не лише із загальних нормативних актів, а й спеціальних, серед яких особливе місце займають відомчі нормативні акти: закони, накази, настанови, інструкції [12, с. 153].

Висновки. З вищевикладеного можливо зробити висновок, що особа, яка виконує спеціальне завдання, згідно до п. «а» ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» є особою, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень і за наявності відповідних підстав має право на забезпечення безпеки. Однак, на наш погляд, в законодавстві не визначено чи можливо застосовувати заходи безпеки до цієї особи, якщо виконання спеціального завдання не принесло позитивного результату.

Також визначено, що деякі законодавчі акти містять не досить ясні формулювання, терміни. Різноманіття нормативних актів, велика кількість юридичної інформації потребує визначеного порядку й організованості в системному розподілі правового матеріалу, зручності його використання на практиці.

З вищевикладеного ми дійшли висновку, що для полегшення в користуванні та ефективного застосування нормативно-правових актів, покликаних урегулювати відносини в сфері забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи, вони мають бути певним чином структуровані і впорядковані. Це завдання може бути вирішеним за допомогою систематизації нормативно-правових актів, регулюючих порядок забезпечення особистої безпеки цих осіб, можливо, за рахунок внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України в частині забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Література:

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності: Резолюція 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789
2. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами // за ред. В.П. Шибіко. – К., Юрінком Інтер, 2005. – 840 с.
4. Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до неї, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві : затв. наказом МВС України від 24

липня 1996 р. № 523 // Довідник працівника міліції : Нормативно-правові акти з питань діяльності ОВ С. – Київ, 2004. – Кн. 2. – Ч. 1. – С. 342 – 352.

5. Наказ Міністра внутрішніх справ № 130 затверджено «Порядок супроводження осіб, взятих під державний захист, під час забезпечення заходів особистої охорони» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG2767.html
6. Інструкція про порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, в установах кримінально-виконавчої системи: Наказ Державного департаменту виконання покарань від 04.04.2005 р. № 61 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 21. – Ст. 1160.
7. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3341-12>
8. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
9. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Підручник. 5-те вид., доп. і перероб. / Тертишник В. М. – К.: А. С. К., 2007. – 848 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: станом на 26 листопада 2012 р. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 292 с.
11. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України 1996 року, № 30.
12. Смірський В.В. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства / В.В. Смірський // Запорізький юридичний інститут. Вісник. – Запоріжжя, 2000 р. № 2. с. 152-155.

Котова В. В. Проблемные аспекты нормативно-правового регулирования обеспечения безопасности лиц, выполняющих специальные задания по раскрытию преступной деятельности организованной группы

Аннотация. В статье рассмотрены нормативно-правовые акты относительно обеспечения безопасности лиц, которые выполняют специальное задание по раскрытию преступной деятельности организованной группы.

Ключевые слова: обеспечение безопасности, обеспечение безопасности участников уголовного судопроизводства, лицо, выполняющее специальное задание.

Kotova V. Problematic aspects of regulatory safety of the persons that discharge special mission disclosing criminal activity of the organized group

Summary. The legal acts concerning security assurance of the persons that discharge special mission disclosing criminal activity of the organized group are concerned.

Key words: security assurance, security assurance of the participants of the criminal procedure, the person discharging special mission.